

an analysis of types of personal resources, establishes pedagogical mechanisms of their functioning according to dynamic and effective characteristics.

Key words: personal approach, personal resource of teacher, methodological training of future Music teachers, optimization, self-determination.

Болгарський А.Г.,

завідувач кафедри хорового диригування

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук, професор

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглянуто соціальну та педагогічну сутність поняття компетентності майбутнього вчителя музики та методи її формування у процесі музично-виконавської діяльності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний, музично-виконавська діяльність, методи навчання, підготовка майбутнього вчителя музики.

На сучасному етапі розвитку суспільства особлива увага приділяється особистісно орієнтованій моделі формування професійних якостей майбутнього вчителя музики. У цьому зв'язку у педагогічній науці іде пошук нових підходів до підготовки фахівців, здатних розвивати в особистості потяг до самостійної діяльності, всі види якої стимулюють прояви фантазії, образної уяви і дають змогу осмислити практичні шляхи і методи роботи зі студентами. Одним з таких перспективних напрямків є компетентнісний підхід, який охоплює як рівень фахових здібностей індивіда, так і загальні пізнавальні процеси та емоційно-мотиваційні складові — інтерес, глибину переживань, художньо-образне мислення.

Незважаючи на те що терміни «компетентність», «компетентнісний» часто зустрічаються у педагогічній літературі, вони не є однозначними. Так, в енциклопедіях і словниках розкривається багатогранність цього феномена. Термін «компетентність» є похідним

від слова «компетентний» (*латин.* «*competeus*» — «відповідний», «здатний») і означає: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) обізнаний у певній галузі [1].

Поняття компетентності органічно пов'язане з дефініцією «компетенція». По суті, компетентність — це сукупність компетенцій, їх ядро, серцевина.

Характерно, що в різних тлумачних словниках [2] поняття «компетентний» включає два загальних аспекти: 1) певні знання людини в якій-небудь галузі, де вона добре обізнана, тямуща; 2) певні повноваження, повноправність, повновладність.

Як правило, український і російський словники ототожнюють поняття «компетентність» і «компетенція», хоча кожне з них несе свій зміст. Компетентна людина, яка не володіє повноваженнями (компетенціями), не зможе повною мірою і в соціально значущих аспектах їх реалізувати.

Разом з тим у різних англійських словниках поняття «компетентність» трактується як здатність, вміння, спроможність. Так, «Тлумачний словник англійської мови» [3] трактує поняття «*competence*», яке походить від латинського «*competere*» та має значення «збігатися», «погоджувати», «бути здатним», як: відповідність, достатність, вміння виконувати певну роботу, завдання та обов'язки, розумові здібності або загальні вміння та навички. А «Словник колегіуму» [4] визначає, що «*competence*» — той, хто має необхідну чи адекватну здатність діяти, розвиватися особливим шляхом.

Таким чином, англійські словники більш глибоко розкривають сучасний зміст поняття «компетентність», де на перший план виходить категорія «здатність до дії» як вміння використовувати знання у практичній діяльності; з подальшим моделюванням і самооцінюванням наслідків своїх дій завчасно і на тривалу перспективу.

Модель становлення професійної компетентності майбутнього вчителя музики у багаторівневій підготовці передбачає поетапність. Це пов'язано з тим, що суспільство вимагає від фахівця не тільки знань, але й вміння їх постійно оновлювати і збагачувати, прогнозуючи свій внутрішній розвиток. Саме сучасні компетентності дають можливість реалізувати в житті духовно-моральний, діяльнісний, творчий і комунікативний потенціали, які спрямовують процес розвитку і саморозвитку особистості.

Закономірно виникає запитання «Як реалізувати ці потенціали під час навчання у виші?» На думку видатного психолога Л.С. Виготського, життя «розкривається як система творчості, постійного напруження і подолання, постійного комбінування і створення нових форм поведінки. Таким чином, кожна наша думка, кожний наш рух і переживання є прагненням до створення нової дійсності, проривом вперед до чогось нового» [5].

Слід враховувати, що духовна зорієнтованість нашого життя неможлива без удосконалення соціокультурної підготовки молоді. Інформаційні, телекомунікаційні технології змінюють соціокультурні орієнтири людини — кинувши погляд на рекламу, слухаючи радіо, дивлячись телевізор, аналізуючи пресу, вона звекає до посиленого споживання, до примітивізації емоційного життя, що призводить до «ерозії загальнолюдських цінностей та гуманістичних ідеалів» (Д.С. Лихачов).

Так, на думку соціологів і психологів, молоде покоління добре поінформоване, вільне у своїх поглядах і оцінках життєвих ситуацій, розкуте, наполегливе. Але ці прагматичні якості підпорядковують його душу жорсткому режиму стандарту, де зникають такі важливі риси, як вміння дивуватись, цікавитись, захоплюватись. Доктор педагогічних наук, професор Г.М. Ципін вважає, що «в мистецтві така молода людина відчуває себе не як у храмі, як у комерційній організації» [6, 107]. На його думку, «людина стає особистістю завдяки самосвідомості та цілеспрямованій, послідовно організованій діяльності, яка відрізняє її від представників тваринного світу, пропонуючи їй вільно і свідомо підкоряти свої дії моральному імперативу». Приділяючи велику увагу розвитку людини як особистості, Г. Ципін посилається на відомий афоризм «з індивідуальними якостями людина народжується, а особистістю формується».

Тільки креативність як особлива сутнісна якість особистості дає можливість людині формуватися за допомогою інтонаційно-символічної функції музичної свідомості, розвиваючи гнучкість, образність та оригінальність уяви, що активно проявляється у процесі виконавської діяльності. Всі ознаки музичної креативності, що проявляються в процесі виконавської композиційної імпровізаційної діяльності, можуть бути визначені, на думку А.В. Торопової [7, 77], за такими параметрами:

- схильність до багатозначності музичного образу;
- схильність до творчих ситуацій, бачення проблемного і таємного (неоднозначного) кожного явища та феномена музичного мистецтва;
- швидкість образного сприймання музики, зміни чуттєво-змістових нюансів;
- легкість у видобуванні звукоінтонаційних зворотів для передачі почуттів та образів;
- багатство музичних та позамузичних асоціацій під час сприймання як мистецтва, так і широкого кола життєвих явищ;
- висока спонтанність, непередбаченість вербальних і невербальних виразних проявів; «ансамблева», або «контрапунктична» активність висловлювання, тобто потреба вступити у музичне співзвуччя: прислухатися, підспівати, підіграти, приєднатися до звукової ситуації, природи, Всесвіту, що базується на музично-партнерській синзетивності (чутливості до звучання навколо);
- оригінальність, самотутність способів, засобів інтонування, висловленого змісту або інтерпретації почутого. Таким чином, завдання педагогіки музичної освіти в процесі діяльності — здійснювати і закріплювати творчий підхід особистості до накопичення музичного досвіду.

На жаль, існуючі суперечності між сучасними вимогами до якості музичної освіти та традиційними методами навчання, як-от: формальне проходження запропонованого викладачами музичного репертуару з основного інструменту, постановки голосу, диригування, зловживання імперативними, вольовими якостями викладання, недостатня увага до розвитку самостійності, самоаналізу, формування ціннісних орієнтацій та особистісного ставлення до музичних явищ, — позбавляють майбутнього вчителя музики духовних орієнтирів, що дає змогу з легкістю маніпулювати його свідомістю.

Ось чому залучення студентів до активної та цілеспрямованої участі у різних видах музично-виконавської діяльності сприяє органічному переходу набутих знань, умінь та навичок в особистісне надбання кожного.

Зміст, форми і методи активізації музично-виконавського процесу формуються протягом тривалого часу і знаходяться в прямій залежності від накопиченого в цій сфері духовно-естетичного досвіду.

Гете стверджував, що у всякому творі мистецтва — великому чи малому — все зводиться до концепції, образу, ідеї. Так, після своїх концертів відомий піаніст В. Софроніцький питає: «Скажіть, як у мене произведение в целом? Ясна ли была идея музыки, понят ли был мой замысел, удалось ли мне передать настроение?» Для студента важливо усвідомити і пам'ятати концепцію, образ та ідею під час розучування твору, свій перший емоційний відгук на цей твір та зберегти ці відчуття до закінчення роботи, до виходу на сцену до дітей.

Під час музично-виконавської діяльності можуть бути використані такі методи:

- художніх асоціацій з різними видами мистецтв;
- порівняння творів за допомогою музичних колекцій;
- ескізного опрацювання твору;
- музичного узагальнення;
- емоційної драматургії;
- створення ситуації успіху;
- проектування виконавської діяльності;
- уміння художньо-педагогічного аналізу;
- наочні, практичні (вправи, навчальні ігри, артистичні замальовки);
- цілеспрямованого педагогічного впливу.

Музично-виконавська діяльність зрештою концентрується на інтерпретації твору. Поняття інтерпретації органічно пов'язане з виконавцем як творчою самостійною індивідуальністю, якій належить зрозуміти думку автора і передати її слухачеві засобами співу, музичного інструменту, диригування. З цього приводу видатний піаніст Т. Ігумнов підкреслював: «Виконавець, безумовно, посередник, але посередник творчий! Виконавець, перш за все, творець... Виконавець — не прикажчик, не раб, не кріпак... Без нього музика, записана в нотах, мертва. Виконавець дає їй життя» [8, 116–117].

Процес інтерпретації музичного твору проходить за допомогою інтонаційної природи мистецтва через взаємопроникнення вокального та інструментального принципів. Органічна єдність образного, теоретичного, інтерпретаторського та психотехнічного аспектів музичного мислення складає основу співтворчого характеру музичного мистецтва, визначає формування виконавської майстерності му-

зиканта як мистецтва його інтонаційного смислу, за термінологією Б. Асаф'єва [9].

Музично-виконавська діяльність вбирає в себе педагогічну комунікацію між слухачами, виконавцем-інтерпретатором та музичним твором, що забезпечує творення атмосфери емоційного переживання твору. Тому педагогічна комунікація — це насамперед процес взаємодії між суб'єктами навчання за допомогою вербальних та невербальних методів з метою взаємообміну інформацією. Доктор педагогічних наук, професор О.П. Рудницька розглядає педагогічну взаємодію як спільну функціонально-рольову діяльність педагога і учня, побудовану на основі організації партнерства і співпраці з метою вирішення певних освітніх завдань, спрямованих на становленні учня як активного суб'єкта навчально-виховного процесу [10].

Особливо компетентнісно-комунікаційні якості проявляються у процесі диригентсько-хорової діяльності, зокрема, такі як:

- 1) бути педагогом-вихователем і самобутнім виконавцем;
- 2) розвинути в собі професійні якості (володіння голосом, музичним інструментом, диригентським жестом);
- 3) знати різні музичні стилі і жанри, бути вольовим і артистичним.

Тільки на основі аналізу твору, вивчення музично-поетичного матеріалу, гри хорової партитури, приспівування хорових партій по горизонталі і вертикалі, а також прослуховування твору внутрішнім слухом формуються виконавські уявлення. Тому техніка хорового диригування є тільки засобом вирішення художньо-виконавських завдань. Таким чином професійна комунікабельність майбутнього вчителя музики проявляється через глибоке відчуття художньо-образного змісту твору, вірної інтерпретації, досвіду в галузі музичної культури — знання стилів, аналізу партитури, архітектоніки і драматургії розвитку твору. Вольові зусилля музиканта без достатньої продуманої диригентської техніки призводять до фізичної скутості під час виконання.

Важливо залучати студентів до активної, цілеспрямованої участі у різних видах музичної діяльності, формувати і розвивати вокально-хорові навички під час розспівування та розучування пісень, використовувати музично-ритмічні рухи та гру на дитячих музичних інструментах, пластику, вокальну, ритмічну імпровізації, театраліза-

ції та ін. Крім того, потрібно розвинути у студентів уміння мотивувати на конкретну учбову, творчу діяльність, пошукову активність, навчити добирати зміст навчального матеріалу, який дозволяв би учням активно включатися у музичну діяльність, розкриваючи свої творчі здібності, організовувати і проводити позашкільні заходи: конкурси, фестивалі, тижні музики, олімпіади, хори, ансамблі для оптимізації творчої активності учнів. Майбутні вчителі повинні здійснювати самореалізацію через самооцінку власної музичної діяльності, підвищувати свій професійний рівень через музикування, участь у концертах, конкурсах; визначити сферу своїх професійних інтересів, виявляти проблеми у своїй виконавській діяльності і знаходити засоби їх вирішення за допомогою методів діагностування, художньо-педагогічного аналізу, практичних дій (вправ, навчальних ігор та ін.).

Всі вищезазначені обставини зумовлюють потребу в оволодінні студентами сучасними компетентностями, зокрема, у введенні до навчального плану вишу на III–IV курсах бакалаврату таких дисциплін, як: «Психолого-педагогічний практикум», «Виконавська практика у школі». Для формування у студента потреби у самостійному музично-виконавському пошуку та розвитку асоціативного уявлення учнів доцільно використовувати вправи за темами: «Зображення музикою різноманітних рухів людини, життєвих подій, картин природи», «Музика малює портрети» та ін. З цією метою спочатку студенти виконують власні п'єси за названою тематикою, а далі вже учні беруть участь у «рольових педагогічних іграх». Крім того, студенти під керівництвом педагога влаштовують для учнів концерти з класу основного музичного інструмента з подальшим обговоренням і самооцінкою власного публічного виступу. За допомогою різних форм і методів активного навчання студенти готують музичні бесіди, вікторини. Через студентську філармонію організовують лекції-концерти в школі, що надає можливість в реальних умовах проаналізувати свої дії, виявити недоліки і окреслити шляхи їх подолання. Всі запропоновані творчі заходи спрямовані на формування професійної компетентності, яка стимулює учнів на сприйняття емоційних особливостей музичного твору, його образного строю відповідно до життєвого досвіду слухача; відчуття стилю композитора, приналежності до народної музики урахуванням її національних особливостей. Ці

компетентності передбачають розвиток ініціативи, організаторських здібностей.

Згідно з навчальним планом магістратури, передбачається впровадження спецкурсу «Виконавське мистецтво», програма якого побудована за тематичним принципом, де поряд з питаннями історико-теоретичного досвіду проблем виконавства (наприклад, таких авторів, як Л. Баренбойм «Музична педагогіка та виконавство», Н. Корихалова «Інтерпретація музики», В. Живова «Теорія хорового мистецтва») розкриваються умови цілісного осягнення мистецьких явищ на основі творчого аспекту. Сам процес роботи будується як діалог різних точок зору, позицій з проблем виконавства, а також як взаємодія педагога з різними суб'єктами комунікації (школярами, колегами, батьками). Важливе поєднання теорії з практикою, яка орієнтувала б студентів на оволодіння різними технологіями з метою успішного вирішення професійних завдань, які б якісно впливали на самостійну роботу студентів.

Для організації практичних занять важливо залучати кожного студента до активної діяльності, що сприяє розкриттю і реалізації його можливостей, орієнтує на співтворчість. Таким чином, в умовах кризи, коли щороку життя стає дедалі складнішим, динамічнішим, знаходження свого місця в ньому вимагає більше зусиль і компетентностей від кожного з нас.

Джерела

1. Словарь иностранных слов. — М., 1987.
2. Советский энциклопедический словарь, 1989; Словник української мови, 1973; Новий тлумачний словник української мови : в 4 т., 2000.
3. Webster Universal Dictionary Harver Educational Services Inc. New York.
4. Merriam webster's collegiat ate dictionary. — Springfield, Massachsetts : Merriam Webster, Inc., 1998. — 1559 p. — P. 235.
5. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. — М., 1987. — С. 346.
6. Цыпин Г.М. Музыкально-исполнительское искусство: Теория и практика / Г.М. Цыпин. — СПб., 2001.
7. Торопова А.В. Музыкальная психология и психология музыкального образования : учеб. пос. / А.В. Торопова. — Изд. 2-е, испр. и доп. — М., 2008.
8. Мильштейн Я.И. Игумнов о мастерстве исполнителя / Я.И. Мильштейн // Советская музыка. — М., 1959. — № 1.

9. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс // Б.В. Асафьев Избранные труды. — Т. 5. — М., 1957.

10. Рудницька О.П. Мистецтво у розвитку особистості : [моногр.] / О.П. Рудницька ; за ред. Н.Г. Ничкало. — Чернівці : Зелена Буковина, 2006. — С. 44–45.

В статье рассмотрена социальная и педагогическая сущность понятия компетентности будущего учителя музыки и методы ее формирования в процессе музыкально-исполнительской деятельности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, компетентностный, музыкально-исполнительская деятельность, методы обучения, подготовка будущего учителя музыки.

The article discusses social and pedagogical essence of the concept of competence of a future Music teacher and methods of its formation in the process of music performing activity.

Key words: competence, competency, competentional, music performing activity, methods of education, future Music teacher training.

УДК 378.041-51:78]:159.923

Бондаренко Л.А.,

доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат педагогічних наук

КЛАСТЕРИ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

У статті розглянуто сутність готовності майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку у процесі інструментально-виконавської підготовки, висвітлено критерії та показники її сформованості, виокремлено кластери компетентностей як освітнього результату досліджуваного феномена.

Ключові слова: готовність майбутнього вчителя музики до професійного саморозвитку у процесі інструментально-виконавської підготовки, кластери компетентностей.